

■ *Is er toch geen overeenkomst tussen uw dissertatie en uw boek over de Bataafse hut? Bent u niet bezig de doorbraak van een rationele levenshouding te beschrijven; in het eerste boek het rationele ordenen van de ruimte, in het tweede het rationele ordenen van de tijd?*

“Als u het zo formuleert lijkt het alsof het mijn bedoeling was een moderniseringsgeschiedenis te schrijven. Dat is beslist niet mijn belangrijkste drijfveer geweest. Het rationele interesseert mij niet meer dan het irrationele. Het ordelijke heeft niet meer mijn belangstelling dan het wanordelijke. Men zegt wel dat ik zulke leuke verhalen over de achttiende eeuw schrijf. Maar ik ervaar ze zelf niet zo. Ik wil die achttiende-eeuwers serieus nemen in hun pogen de wereld, het ontstaan van het leven, te begrijpen. Dat die pogingen tegenwoordig irrationeel genoemd worden, is oninteressant. Ik relativeer onze hedendaagse denkbeelden ook heel erg. De dominante theorie over het ontstaan van het heelal is tegenwoordig die van de *big bang*. In de achttiende eeuw had men andere theorieën die ook een heleboel verklaarden. Ik ga daarover niet ginnegappen.”

■ *Heeft het ordenen van tijd en ruimte niet tot gevolg gehad, dat veel mythische denkbeelden verdwenen?*

“Dat is niet zo. De behoefte in een samenleving aan het mythische en irrationele, aan gevaar en chaos, kan niet onderdrukt worden. Ze behoren bij het leven. Wel kon het landschap, door hem te ordenen, niet zo goed meer functioneren als kapstok om mythen aan op te hangen. Zo was er de mythe van de sloten en vaarten waar trekschuiten doorheen voeren; als die trekschuiten vastliepen kwam dat volgens de volksoverlevering omdat een overledene het roer vasthield en het schip remde in zijn vaart omdat de overledene geen doodshemd had gekregen. Op het moment dat de overheid om economische redenen besluit de sloten uit te diepen, kunnen zulke volksverhalen niet langer voortbestaan. Maar de mythen verdwijnen daarmee niet. Ze hechten zich alleen aan iets anders.”

■ *Beschrijft u in ‘De Bataafse hut’ niet de doorbraak naar een min of meer wetenschappelijke manier van denken over de geschiedenis?*

“Dat denken wordt modern op de manier zoals wij dat tegenwoordig definiëren. Het voldoet aan onze maatstaven. Het interessante is dat een bepaalde manier van denken over geschiedenis ineens helemaal in elkaar stort. In de inleiding van mijn boek heb ik het vergeleken met de omwenteling in Oost-Europa waar plotseling allerlei autoritaire concepten weggevaagd worden. Ik kan die gebeurtenis beschrijven maar een verklaring ervoor heb ik niet.”

■ *Is dat niet juist de moeilijkheid van de onderzoeker? Uiteindelijk heeft toch ook niemand*

kunnen voorzien dat er in 1989 in Oost-Europa zoveel zou gebeuren?

“Het is wel de taak van de historicus om daarover na te denken, ook al zijn het altijd redeneringen achteraf. Zelf heb ik zo’n theorie niet kunnen vinden. Het idiote is dat je een wereldbeeld ziet verdwijnen en je weet niet waarom.”

■ *Is het typerend dat, met de afnemende vereering van de Batavieren, de nauwe band met het verleden doorgesneden werd? Men identificeerde zich sindsdien niet meer zo met de voorvaderen, de geschiedenis werd tot iets vreemds.*

“Ik denk dat die breuk met het verleden van recenter datum is. Onze samenleving is sterk op de toekomst georiënteerd, ten koste van de aandacht voor het verleden. Veel samenlevingen zijn sterk op het verleden gericht geweest; op het voortzetten van bepaalde tradities. Wij zijn er in dit tijdvak op getraind aan de toekomst te werken. In religieuze samenlevingen hoefde dat niet; die beschikten over een heer in de hemel die dat regelde.”

■ *Het verschil lijkt me, dat de samenleving vroeger stabiel was terwijl zij zich nu permanent aan het vernieuwen is.*

“Ik weet dat niet. Wat volgens mij heel belangrijk is geweest, is de rol die Amerika in de Westerse beschaving is gaan spelen. Men dacht dat wat er in Amerika gebeurde, zich twintig of dertig jaar later ook hier zou gaan afspelen. Daarginds werden auto’s als massa-artikel geproduceerd. Dat werd als ons voorland beschouwd. Iedereen die naar Amerika ging, tussen 1880 en het interbellum, schreef een boekje over zijn ervaringen. Er bestond een grote gretigheid om op de hoogte te zijn van wat daar gebeurde. De Amerikaanse beschaving werd als toekomstbeeld gezien.

“Daar komt de notie bij als zou de toekomst maakbaar zijn. Het begrip *planning*, waarmee ik vanuit de geschiedenis van de stedenbouw beroepshalve veel te maken heb, wint enorm aan betekenis. Het planningsmodel dat in de Tweede Wereldoorlog nodig is om de strijd te winnen, wordt na de oorlog ingezet om de maatschappij ermee vorm te geven. Door die ontwikkeling, en door de fascinatie die van Amerika uitging, wordt het verleden minder interessant.”

■ *Ontstaan er zo samenlevingen zonder geschiedenis?*

“De aandacht voor het verleden wordt in ieder geval diffuus. Dat heeft ook iets te maken met de manier waarop in het onderwijs aandacht wordt gegeven aan geschiedenis. Het is een vicieuze cirkel. De schooljeugd is niet meer zo geïnteresseerd in de jaartallen van oorlogen en stadhouderloze tijdperken. Men stapt daarom over naar datgene wat aansluit bij de beleavingswereld van scholieren. Hoe kookten de Egyptenaren? Op die manier wordt de geschiedenis